

ZL-03

Annelies van Meel-Jansen

Commentaar op “Waarom? Daarom! Een terreinverkenning van het vak beeldcultuur”.

De nota “Waarom? Daarom!” toont dat het onderwijs in het vak beeldcultuur de intentie heeft meer reikwijdte te tonen, meer uitdagingen aan te gaan en meer dwarsverbindingen naar andere vakken te leggen, dan het vroegere onderwijs op beeldend gebied. De nota geeft een overzicht van de mogelijkheden, maar ook van de dilemma’s op dit gebied en mondt uit in een aantal keuzen die goed verdedigbaar zijn.

Commentaar op deze nota vanuit een extern, in dit geval psychologisch, perspectief spitst zich toe op een drietal punten, die hieronder nader zijn uitgewerkt.

Andere vaardigheden voor de docent

In de gehele nota komt tot uitdrukking dat de docent beeldcultuur zich bezighoudt met de facetten productie, receptie en reflectie (waarvan de onderlinge verhoudingen variëren al naar gelang het vaktype), terwijl de vroegere tekenleraar in sterkere mate op het productieve aspect gericht was. Psychologisch gesproken is het zo dat daarmee andere cognitieve vaardigheden van zowel de docent als de leerling aangesproken worden dan vroeger in de beeldende vakken het geval was. Steunden de beeldende vakken vroeger vooral op visueel-motorische vaardigheden - en toonden ze daarmee voor velen een welkom tegenwicht voor het verbale van de meeste andere schoolvakken – nu is in beeldcultuur door de accenten op reflectie en receptie een sterker verbaal element geïntroduceerd. Het kunnen leggen van verbindingen naar een breder cultuurhistorisch perspectief, met de aspecten van “filosofie, mecenaat, religie, wetenschap en techniek, interculturaliteit en de rol van het publiek” (pag 13) houdt eveneens het steunen op de taal in. Van de docent beeldcultuur nu wordt een ruimere kunsttheoretische kennis en daarmee een grotere verbaliteit verwacht, een dubbele begaafdheid eigenlijk, die het visueel-motorische en het verbale omvat. In de toekomst wordt hierdoor mogelijk ook een nieuw type student aangetrokken.

Dat dit voor de lerarenopleiding consequenties zal hebben is begrijpelijk, in de nota worden deze consequenties ook aangegeven, en mettertijd zullen zij, met het helderder worden van de contouren van het vak, ook verdere invulling krijgen. In de aanbevelingen voor de opleiding (pag 20) worden een aantal middelen aangegeven, waarmee opleidingen tegemoet kunnen komen aan het vormen van de competente docent beeldcultuur. Al deze aanbevelingen zijn waardevol, maar zij maken ook de indruk als een “extra” aan een bestaand programma toegevoegd te kunnen worden. Naar het oordeel van de commentatrice is het zinvol de bestaande opleiding zelf goed door te lichten en de inhoud ervan zonedig af te stemmen op datgene wat geëist zal worden van de nieuwe docent beeldcultuur (pag. 18). Voorts kunnen bij- of nascholing ook belangrijke instrumenten zijn om het vak beeldcultuur zijn identiteit te geven. Daarnaast verdient het overweging zoiets als een studium generale aan de lerarenopleiding (in de vorm van colleges of workshops) ook toegankelijk te maken – misschien is dit soms al zo - voor diegenen die het vak reeds beoefenen.

Verschillende leeftijdsgroepen; verschillende cohorten

In vergelijking tot andere vakdocenten heeft de docent beeldcultuur een grote range van leeftijdscategorieën en schooltypen als potentieel werkterrein (pag. 10). Naast alle vakinhoudelijke kennis die de docent beeldcultuur zich al eigen moet maken, moet deze daarnaast zich ook een globaal inzicht verwerven in de algemene ontwikkelingspsychologie

en in die onderdelen daarvan, die van belang zijn voor het vak beeldcultuur: de ontwikkeling van het tekenen en beeldend vormgeven en van de esthetische appreciatie. Dat er speciaal cursusmateriaal voor de vakken beeldcultuur voor de diverse leerlingengroepen ontwikkeld moet worden, ligt voor de hand.

2

Een meer filosofisch punt dat voor alle docenten van belang is, maar speciaal voor diegenen waarvan het vak raakvlakken heeft met maatschappelijke ontwikkelingen, is een bewustzijn te hebben van cohortverschillen en historische kenteringen. Met een cohort is een groep personen bedoeld, die in dezelfde periode geboren zijn, doorgaans opgevat als hetzelfde jaar. Kenmerkend voor een cohort is, dat dat de personen niet alleen hun leeftijd gemeenschappelijk hebben, maar ook een historische situering. Een docent die geboren is in 1960 kwam vanuit een wereld met talrijke restricties, maar heeft een periode meegemaakt van toenemende vrijheden en wisselende, maar globaal toch stijgende welvaart. Voor zijn leerling die geboren is in 1990, zijn vrijheden en de beschikbaarheid van veel materiële goederen waarschijnlijk vanzelfsprekend. Zij kunnen niet alleen op grond van leeftijd, maar ook op grond van historie andere opvattingen hebben. De smaak voor cultuurproducten kan ook erg verschillen, want de visie op het culturele verleden verandert ook voortdurend.

Maar voor alle cohorten geldt, dat het tij onder invloed van sociale veranderingen en economische teruggang kan keren, wat als gevolg kan hebben dat strictere normen worden gehanteerd, minder door de vingers wordt gezien, en materieel gezien er minder mogelijk is. Ook de docent beeldcultuur kan zich niet afzijdig houden van zulke op zich nogal onvoorspelbare maatschappelijke verschuivingen. Het is de taak van de beroepsverenigingen om de antennes gericht te hebben op de maatschappelijke context en de signalen die ontvangen worden tot onderwerp van discussie en stellingname te maken.

Culturele leefwerelden

Met de naam “beeldcultuur” is aangegeven, dat het zowel om beelden als om cultuur gaat (pag 8). Cultuur kan veel verschillende dingen aangeven. Naast agrarische betekenissen, is er allereerst cultuur in de zin van beschaving, en het daarin bereikte peil, en ten tweede cultuur in de zin van de levenswijze van een groep mensen, met alle gebruiken die men daarin heeft geleerd. De eerste betekenis is evaluerend: er kan sprake zijn van een hoger of lager peil, van beter of minder goed. De tweede betekenis is in het algemeen niet evaluerend, alhoewel men teruggekomen is van te ver doorgevoerd cultureel relativisme: wanneer men zelf achter bepaalde principes staat is het moeilijk die aspecten van een levenswijze te billijken, welke haaks op de eigen principes staan. In de nota wordt het begrip cultuur in beide betekenissen gebruikt. Wanneer men spreekt over “het culturele erfgoed” heeft men de eerste betekenis in het hoofd, maar spreekt men over “de culturele leefwereld van de leerlingen” dan is de tweede betekenis aan de orde.

Deze twee betekenissen van het culturele kunnen ten opzichte van elkaar op gespannen voet staan. In het culturele erfgoed gaat het om kwaliteit, om datgene wat een hoge waarde wordt toegekend, om die producten van beeldende kunst, architectuur, muziek, of literatuur die tot het beste behoren van wat er gemaakt is of wordt. In de culturele leefwereld van jongeren gaat het om identiteit, om datgene wat een jongere het gevoel geeft iemand te zijn, en bij een groep van gelijkgestemde leeftijdsgenoten te horen. Daarbij hoort het adopteren van een hele reeks voorkeuren en gedragingen, denk aan mode, piercings, muziek, uitgaansleven, consumpties; en ook het verwerpen van wat tot de “outgroup” behoort – waaronder bij voorkeur dat wat een oudere en meer geschoolde generatie (de docent bijvoorbeeld) waardevol acht, cultuur in de eerste betekenis des woords wellicht.

De culturele leefwereld van jongeren biedt dus niet zomaar een opstapje naar de cultuur als erfgoed. Zoals bij ieder leerproces is er niets verkeerd mee om daar te starten waar de leerling is, bij de bestaande kennis, inzichten en vaardigheid (pag. 7), maar van daar uit moet een goed geleide tocht volgen in de richting van de als waardevol opgevatte (beeld)cultuur.

3

Daarbij hoort ook het aanleren van de gedragscodes welke passen bij het beschouwen van kunst en bij het participeren in culturele gebeurtenissen. Iedere omgeving – de school, de bibliotheek, een feest, een kermis, een ziekenhuis, een sportveld, een theater, een station, een museum - laat een bepaalde range van gedragingen toe en sluit andere uit. De culturele omgevingen vragen een beschouwende, contemplatieve houding tesamen met een actief-analyserende en meevoelende instelling. Die komt niet zomaar vanzelf, de leerling heeft de reflexieve houding meestal niet van huis uit meegebracht, maar deze kan gestimuleerd worden door van tevoren gerichte kijkopdrachten en vragen op te geven en de aandacht actief bij het culturele gebeuren te houden.

De culturele leefwerelden van leerlingen kunnen overigens tegenwoordig zeer divers zijn, omdat zij niet alleen verschillende jongerenculturen kunnen omvatten, maar ook verschillende culturen van herkomst. Dat men wederzijds elkaars culturele erfgoed leert kennen en waarderen is zinvol. In de nota is er sprake van het *eigen* (onze cursivering) culturele erfgoed en dat van anderen (inclusief niet-westerse culturen) te leren kennen en respecteren(pag .13). Daarmee wordt er – terecht – impliciet van het nederlandse en westerse perspectief uitgegaan. Ook degenen die (via hun familie) van een andere cultuur van herkomst hierheen gekomen zijn, moeten de (beeld)cultuur van het land en werelddeel waarin zij nu leven, leren kennen en respecteren. Dat is eenvoudig een onderdeel van de scholing hier, die voorbereidt op het verdere leven hier.

Tenslotte

De beschrijving van de vakken binnen beeldcultuur (pag. 9, pag.13) zou iets systematischer kunnen: eerst de inhoudsbeschrijving voor elk van deze vakken, vervolgens de overwegingen naar aanleiding van deze beschrijving. Misschien zijn enkele literatuurverwijzingen aan het einde van de nota zinvol.

September 2002

Annelies van Meel-Jansen

Psycholoog